ARTICLES CENTRALS

Com sobreviure a la polarització política?

Pedro Maria Uruñuela
President honorífic de l'associació CONVIVES

Un cèlebre pedagog, Ph. Perrenoud, es pregunta en el seu últim llibre quina és l'orientació fonamental de l'educació i si els centres estan educant per a l'escola o per a la vida. Conclou que continuem educant per a l'escola i que els problemes més freqüents i habituals de la vida rarament són tractats a l'escola. Posava l'exemple dels conflictes i l'escàs pes que tenia el seu tractament en el conjunt del currículum.

Aquesta reflexió recorda el que està succeint a Catalunya i la forma en què s'ha afrontat i s'afronta el conflicte. No som polítics, som educadors i el que ens preocupa és que els nostres alumnes aprenguin i facin pròpia una forma pacífica de transformació dels conflictes, cosa que, segons la nostra opinió, ha faltat per complet en ambdues parts enfrontades. No ens interessa qui té raó, no és la manera adequada de gestionar els conflictes. Ens preocupen molt més els enfocaments i plantejaments que no s'han tractat, els errors que s'han comès i, sobretot, la forma d'evitar les conseqüències nocives per a la convivència a l'escola i a qualsevol altre escenari.

Per a això volem, a més, ajudar els nostres alumnes a desenvolupar la seva capacitat crítica perquè puguin valorar els fets i les informacions que els arriben, sense donar per cert allò que procedeix de "els nostres", o just el contrari. La nostra tasca com a educadors, i com a societat, no acaba aquí. Els volem acompanyar també en el seu desenvolupament moral perquè siguin capaços de construir el seu propi sistema de valors.

En el conflicte que ens ocupa ha predominat un enfocament reactiu, de renúncia a iniciatives per gestionar el conflicte, per limitar-se a "reaccionar" davant del que passava, especialment per part del govern central. Des d'aquest enfocament, s'ha

recorregut a l'ús de la violència en les seves diverses formes: violència física sobre les persones, violència legal aplicant l'article 155 o processant i empresonant determinades persones més significades per la seva actuació concreta. I se'ns ha oblidat el que ja ens deia Bakunin fa molt de temps: "Un problema resolt per la força continua sent un problema".

S'ha enfocat la relació i l'enfrontament des d'un plantejament de "jo guanyo, tu perds", i això per ambdues parts. Des de la presa de decisions de forma unilateral, al marge de tota norma i reglament, fins a la proclamació de l'eliminació i decapitació de l'altra part. I, si alguna cosa és clara, és que aquest plantejament només ens porta que ambdues parts perdin i cap no guanyi. És necessari un altre plantejament, molt clar, de "jo guanyo, tu guanyes", en el qual ambdues parts puguin reconèixer els seus legítims interessos i necessitats i busquin el màxim acord que sigui possible.

" Se'ns ha oblidat el que ja ens deia Bakunin: "Un problema resolt per la força continua sent un problema" "

Només des d'un canvi d'enfocament es pot aconseguir la superació de la polarització política i social, la recuperació d'una convivència basada en el respecte que faci possible l'acord. I es troba a faltar persones i organitzacions preocupades per tendir ponts, per recuperar un altre tipus de relació que permeti abordar de forma diferent les diferències que existeixen, per buscar i trobar altres respostes i per disposar de models de transformació positiva. L'ensenyament de la manera de gestionar els conflictes que provem de transmetre als nostres alumnes pot ser també d'aplicació en aquesta situació.

Però com viure i conviure amb respecte amb les persones que senten, pensen, creuen i opinen de manera diferent? En primer lloc, no és necessari que siguem iguals, sinó assumir i respectar la diferència i buscar els elements mínims i imprescindibles per a una convivència pacífica.

En algunes reunions d'amics, en alguns grups de Whatsapp, en algunes pauses compartides amb els companys/es de feina hi ha pogut haver moments de crispació que han portat a silencis forçats o a defugir el tractament de determinats temes. L'estratègia d'evitació no prevé necessàriament el conflicte, que pot romandre latent, ni recupera relacions malmeses. Tampoc no prevé ni resol conflictes utilitzar la violència verbal ni l'argument de la força (en lloc de la força dels arguments).

La teoria dels conflictes proposa la cooperació, el diàleg, l'escolta activa, reconèixer legitimitats, intentar entendre l'altra part, comprendre i respectar les seves emocions. És necessari reconèixer la legitimitat de cadascuna de les parts respecte a les seves posicions i plantejaments i buscar la part de veritat que hi pugui haver. Això implica renunciar als judicis de valor sobre l'altra part, a les desqualificacions i recerca d'intencions ocultes en l'altre, i, sobretot, renunciar a "tirar llenya al foc", és a dir, a eliminar totes aquelles declaracions o accions que no contribueixin a relaxar l'ambient i, per tant, serveixin per enverinar encara més la situació. Ningú està en possessió de tota la veritat i és just que les dues parts enfrontades reconeguin la legitimitat de l'altra en relació amb les seves aspiracions.

" Només des d'un canvi d'enfocament es pot aconseguir la superació de la polarització política i social, la recuperació d'una convivència basada en el respecte que faci possible l'acord "

Les emocions són un altre punt clau per evitar o relaxar la polarització. La situació política i social que vivim està tan carregada d'emocions que hi ha un cert bloqueig racional. A més, es posa de manifest la tendència a pensar no només que les nostres idees i creences són millors que les dels altres i per tant les seves són equivocades, sinó a menysprear l'altre per no adonar-se'n. En aquest sentit, hem pogut viure en primera persona el distanciament amb persones amigues amb qui cada vegada ens ha resultat més difícil abordar alguns temes perquè les emocions han fet saltar totes les alarmes i hem decidit protegir-nos. Només podrem resoldre aquesta situació des del

respecte i la voluntat de trobar punts en comú, per la qual cosa no podem renunciar al diàleg, ja sigui per parlar del que ens separa o per decidir, de mutu acord, de quina manera abordar-lo o si volem o podem fer-ho.

La falta de reflexió és un altre dels elements que alimenten la polarització. La podem viure en una discussió "en directe", però s'evidencia de manera contundent en la immediatesa en escriure o respondre un tuit. En aquest sentit val la pena donar la volta a una dita popular "pensa mal i no erraràs" i transformar-la en "pensa més i no erraràs".

A més, la incertesa no ajuda a mantenir la calma i aquí no podem obviar el paper que juguen els mitjans de comunicació. Respecte a la situació a Catalunya, aquests mitjans han pres partit clarament per una o una altra posició, ja sigui amb informacions que de vegades són opinions, amb mitges veritats i fins i tot falsedats, fet que contribueix a consolidar i augmentar la divisió social. D'altra banda, disposem de molta informació, sovint en tanta quantitat, que és difícil processar-la i, el que encara és més important, discriminar-la. Les xarxes socials, la retransmissió en directe de tot el que passa, l'actualització contínua de les notícies als diaris digitals, no facilita que puguem analitzar la situació de manera reposada. Quants moments de tensió entre familiars, amics i col·legues s'han desencadenat per un rumor basat en informació poc consistent, en un "fake" o en un fet aïllat sense contextualitzar? Entrem en un cercle pervers que hem de trencar: necessitem calma per analitzar críticament allò que passa i informació veraç i objectiva per poder mantenir la calma davant de situacions complexes.

" Ningú està en possessió de tota la veritat i és just que les dues parts enfrontades reconeguin la legitimitat de l'altra en relació amb les seves aspiracions "

En les relacions personals i també en les socials hem d'insistir en la recerca de l'acord sobre l'accentuació de les diferències, el reconeixement de l'altra part sobre el

menyspreu o la marginació d'aquesta, la renúncia per força i el recurs a la paraula i al diàleg sobre l'abús de poder o la violència. No es tracta de quedar per sobre o de demostrar qui té la raó. Al contrari, es tracta més aviat de reforçar i recompondre llaços i vincles, de crear condicions perquè puguem conviure pacíficament, reforçar tot allò que ens uneix i fer lloc a les legítimes diferències que existeixen entre nosaltres.

I és això el que més ens costa: acceptar que les persones i els grups són molt diferents, que les seves posicions i pensaments són també legítims i que només des de la pluralitat i el respecte a la diferència és des d'on es pot construir la convivència. Això és el que ens falta, el que ens produeix por i, com a reacció purament emocional, ens porta a plantejar l'ús de la força, conscientment o inconscientment, per aconseguir els nostres objectius per damunt de tot.

La violència no ens porta enlloc. Més aviat ens porta a dificultar més les coses. Utilitzem la paraula, utilitzem el diàleg i així, no li haurem de donar novament la raó al nostre gran poeta Antonio Machado quan ens deia que "a Espanya, de deu caps nou envesteixen i un pensa". Utilitzem el nostre pensament per arribar a acords, no per reforçar l'enfrontament.

Fotografia : Aturada general del 3 d'octubre de 2017 a Barcelona en contra de la repressió policial de l'1 d'octubre: Art Maximo.

© Generalitat de Catalunya